

SPECIFICUL GRADUAL AL DOTĂRII MUZICALE

GRADUAL SPECIFIC OF MUSICAL ENDOWMENT

Tatiana BULARGA,

doctor în pedagogie, cercetător științific,
Universitatea de Stat *Alecu Russo*, Bălți

Adelina ȘTEFĂRȚĂ,

doctor în pedagogie, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat *Alecu Russo*, Bălți

The article is dedicated to the research of psychological and pedagogical conceptions of endowment which is induced by the unsounding of advanced problem in musical education theory and practice. Another motivation for this thesis is the existence of the multiple levels of endowment which ensure the interpretation for practical using in the process of identification of endowments and talented children. The pedagogical method for implication, which combines a sequence of special / musical abilities, has been proved.

Fiecare persoană umană se naște cu un program genetic constituit dintr-un șir de calități/disponibilități, care pe parcursul evoluției sale cotidiene, în dependență de condițiile de dezvoltare/formare, pot atesta atât o creștere dinamică considerabilă, cât și o stare latentă, de stagnare, de dezvoltare încetinită. Școala contemporană, instituțiile sociale (societatea, familia, asociațiile culturale) contribuie la crearea condițiilor favorabile pentru manifestarea polidimensională a capacităților și a abilităților copiilor și ale adolescenților în cele mai diverse domenii de activitate, atât în cadrul orelor de curs, cât și în acele extracurriculare.

Dacă ne referim la modul de manifestare a aptitudinilor individuale a elevilor într-un

anumit domeniu de activitate, constatăm că gradul/nivelul abilităților este diferit de la un elev la altul, de la un gen de activitate la alt gen de activitate, fapt care invocă concluzia că fiecare persoană nu numai că se naște cu o intensitate specifică de capacități, ci și cu tendințe/dispoziții individuale de a se realiza cu o anumită putere și dinamism în domeniul scontat. Diferențele capacităților speciale ale elevilor necesită din partea profesorilor-practicieni aplicarea diferențiată a metodelor de lucru și a sarcinilor instructiv-educative pentru elevii care înregistrează capacități medii și superioare. Aceasta dacă ne referim la diferențele aptitudinale existente în clasele școlare cu condiții educaționale, care oferă șanse egale întregului efectiv de

elevi. Însă există elevi care manifestă capacități superioare vârstei sale cronologice și covîrstnicilor săi. Această categorie de elevi, fiind minoritară, formează contingentul care dispune de abilități deosebite într-un anumit domeniu de activitate și care, aflați în condiții favorabile, demonstrează performanțe considerabile. Adesea, un profesor școlar poate să nu facă față procesului de dezvoltare a copiilor supradotați. În acest caz, este nevoie a încadra elevul/elevii respectivi în sistemul educațional specializat în domeniu. Asemenea cazuri au loc, mai ales, în legătură cu orientarea profesională a elevilor dotați/supradotați spre instituțiile din domeniile artistice (muzică, arte plastice, coregrafie, actorie etc.).

De menționat că pedagogia în toate timpurile a fost interesată atît de determinarea criteriilor după care ar fi posibil de identificat copiii supradotați, cît și de elaborarea strategiilor și a metodelor de lucru cu o asemenea categorie de elevi. Anumite răspunsuri cu privire la primul aspect al problemei le găsim în literatura psihologică de dată recentă. Este oportun a concretiza că atît viziunile asupra definirii dotării/supradotării în diverse domenii de activitate, cît și criteriile de identificare a acestei categorii de copii diferă de la un autor la altul și de la o perioadă de cercetare la alta, fiind condiționate de valorile și nevoile societății. Fără a intenționa să supunem unei analize detaliate multitudinea definițiilor dotării înregistrate pînă la moment, vom scoate în relief sensul generalizator al fenomenului.

Se acceptă că supradotatul dispune de capacități/abilități superioare covîrstnicilor și vârstei sale, care îi permit să se manifeste cu o reușită deosebită într-un singur sau mai multe domenii de activitate, dînd dovadă de performanțe ridicate. În accepțiunea noastră, este valoroasă din punctul de vedere al reliefării mai multor tipuri de supradotare sau domeniilor de manifestare a supradotării, definiția lansată de S. Marland, unde drept supradotați sunt calificați copiii care *“demonstrînd abilități sau potențialul unor abilități, dovedesc capacitatea unor performanțe înalte în domeniile intelectuale, creative, academice specifice, de conducere, arte vizuale, și care reclamă servicii sau activități ce nu sunt oferite de școala obișnuită”* [2, p. 33]. Definiția dată se înscrie în teoriile ce pledează pentru existența supradotărilor specifice sau a inteligențelor multiple manifestate în domeniile (ariile dotării/supradotării) muzicii, artelor plastice, coregrafiei, matematicii, limbilor etc. La acest capitol merită o atenție deosebită teoria lui H. Gardner, conform căreia sînt evidențiate șapte tipuri de inteligențe, care totodată sînt tipuri de supradotare: inteligența *lingvistică*; inteligența *logico-matematică*; inteligența *spațială* (manipularea cu configurațiile spațiale); inteligența *corporal-chinestezică*; inteligența *muzicală*; inteligența *interpersonală* (orientarea spre alte persoane); inteligența *intrapersonală* (înțelegerea și conceperea sinelui). Unul dintre proiectele demarate în SUA în anii '50, în scopul valorificării potențialului excepțional, desemna

domeniile: intelectual, științific, de lider, creativ, artistic, scriitoricesc, dramatic, muzical, mecanic, fizic. Astfel, se semnaleză prima direcție în *gradualitatea/gradarea* categoriei dotării, și anume cea de *existență a multiplelor tipuri de dotare/supradotare*.

A doua direcție de gradare a fenomenului supus analizei constituie, în opinia noastră, diferențierea nivelurilor dotării/supradotării sau a "subcategoriilor supradotării" (apud F. Gagné). În opinia lui F. Gagné, există următoarele subcategorii: *supradotare de bază, supradotare moderată, supradotare ridicată, supradotare extremă*. În calitate de criteriu-cheie la delimitarea subcategoriilor desemnate, cercetătorul a utilizat valoarea IQ-ului. Înclinăm spre acceptarea generală a *subcategoriilor* sau, în viziunea noastră, a *nivelurilor dotării/supradotării*, însă cu utilizarea variabilelor testate în funcție de *tipul dotării*.

Pentru a delimita cadrul de cercetare, este necesar a efectua o distincție între astfel de categorii de interferență cum sînt *dotarea, supradotarea, talentul*. Trebuie să remarcăm că termenul "*dotare*" servește drept sintagmă esențială și inițială în evoluția termenului "*supradotare*", unde prin intermediul prefixului "*supra*" - superior (supradotat - superior dotat) se semnaleză o diferențiere de ordin cantitativ. În accepțiune psihologică, supradotarea se referă la domeniul intelectual și este determinată de inteligență superioară (criteriul-cheie pentru diagnostic -

coeficientul IQ-ului) peste nivelul vârstei cronologice. În această ordine de idei, M. Jigău consideră că termenul de supradotare trebuie rezervat "*pentru capacitățile intelectuale de excepție care fac posibilă înaltă performanță în orice domeniu*" [4, p. 55]. În limbajul obișnuit, deseori, noțiunea de talent este folosită ca sinonim al supradotării. Referitor la acest aspect, F. Gagné califică supradotarea drept competență a personalității, în timp ce talentul este caracterizat ca o performanță. Și una, și alta fiind peste medie. În literatura de specialitate se vehiculează ideea, conform căreia talentul are actualitate numai pentru domeniile speciale: muzică, teatru, coregrafie, ma-tematică, chimie etc. Fără a ne aprofunda în analiza comparativă a opiniilor, vom preciza doar că adoptăm poziția adepților studiilor recente, care utilizează termenul de *talent* nu numai pentru domeniile speciale, desemnate anterior, ci și pentru alte domenii posibile. Acceptăm, totodată, punctul de vedere al lui F. Gagné cu referire la caracterizarea talentului ca performanță înaltă în orice domeniu, care are loc (se dezvoltă) datorită supradotării - abilității, competenței excepționale manifeste în domeniul respectiv/unui complex de însușiri, abilități, capacități excepționale în domeniul respectiv.

Procesul de identificare a supradotării în domeniul științelor reale și al celor umanistice nu prezintă careva dificultăți, deoarece există numeroase instrumente speciale, clasificate în funcție de criteriile de evaluare, argumentate te-

oretic și validate experimental. Cu referire la problemele ce țin de diagnosticarea diferențiată a dotării muzicale a copiilor și adolescenților, există anumite deficiențe de ordin individual, social, dar, nu în ultimul rând, și conceptual. În concordanță cu cele expuse anterior, constatăm că atât însușirile/varia-bilele testate, cât și metodele aplicate trebuie valorificate în dependență de *nivelurile dotării* (în accepțiunea lui F. Gagné – subcategoriile de supradotare) și în dependență de categoria în analiză - *talent* sau *supradotare*.

Noțiunile de *talent*, *supradotare*, indiferent de contextul utilizării, implică neapărat necesitatea de a fi raportate la capacitățile speciale, fiind obligatorii pentru desfășurarea eficientă a unei activități concrete, în care se înscrie o persoană. De exemplu, în activitățile muzicale este obligatorie prezența următoarelor capacități/aptitudini: *auz muzical*, *simț ritmic*, *simț modal*, disponibilitatea de a *trăi muzica*. În continuare ne vom referi la o strategie posibilă de identificare a dotării (cercetarea supradotării va constitui obiectul altei cercetări), conform căreia pot fi calificate potențialitățile muzicale individuale ale elevilor de diferite vârste – etapă inițială în cercetarea experimentală a problemei complexe a supradotării în domeniul muzicii.

În legătură cu problema identificării copiilor dotați, optăm pentru pozițiile existente și acceptate în literatura de specialitate, care pot servi drept reper pentru conce-

perea strategiei valide și specifice domeniului muzical-artistic. În primul rând, este nevoie de a stabili capacitățile/abilitățile de care trebuie să dispună un copil dotat muzical. În al doilea rând, este necesar a determina variabilele/itemii după care pot fi verificate aceste capacități. În al treilea rând, destul de importantă rămîne a fi elaborarea criteriilor după care vor fi selectați copiii dotați din întregul eșantion testat.

Pentru a da un răspuns explicit la primul aspect al problematicei vizate, am făcut referințe la mai mulți autori ca, pînă la urmă, să ajungem la concluzia că, pentru identificarea copiilor dotați în domeniul muzicii, este nevoie a evidenția următoarele capacități:

a) generale (4, p. 149):

b) speciale:

- a înțelege;
- a percepe diferențiat muzica;
- a inventa;
- a trăi evenimentele muzicale;
- a se orienta spre un scop;
- a crea muzica.
- a autocritica;

În scopul identificării capacităților generale ale dotării, optăm pentru utilizarea testelor elaborate și descrise în literatură (ex., testele autorilor: A. Binet, J. Guilford, E. Torrance, J. Renzulli ș. a.). Testele de acest fel scot în evidență nivelul de dezvoltare *intelectuală* a elevilor, avînd o tendință de creștere a complexității conținutului pentru a identifica capacitățile de inteligență, cu creșterea de la nivelul inferior spre cel mediu și superior. Numărul probelor în aceste teste este ma-

re, așa încât să cuprindă cât mai amplu variabilele de raționament, spirit de observație, atenție, memorie, percepție spațială și grafică, înțelegere verbală etc.

Cît privește identificarea capacităților speciale (muzicale) la copiii dotați, propunem o secvență

elaborată în colaborare cu V. Babii, care face parte dintr-un ghid de diagnosticare a competențelor muzicale la elevii mici și poate fi aplicat pentru diagnosticul dotării acestei categorii de vîrstă (Tabelul 1).

Tabelul 1. *Diagnosticul competențelor muzicale la școlarii mici*

Competențele muzicale/ Variabilele testate	Forma de inițiere muzicală/cadrul de diagnostic	Procedeele diagnosticului	Rezultatele posibile
Diferențierea înălțimii sonore	Jocul muzical - didactic	Copilul reproduce imagină "ecoul sonor" al ursului (sunetele grave ale pianului). Reproduce "ecoul sonor" al motănașului (sunetele acute)	2 <i>puncte</i> - copiii reproduc toate sunetele. 1 <i>punct</i> - copiii reproduc sunetele propuse cu unele inexactități. 0 <i>puncte</i> - copiii reproduc sunetele inexact.
Auzul timbral	Interpretarea la instrumente muzicale elementare	Pe masă sînt aranjate trei instrumente (metalofon, xilofon și fluiet). Pedagogul interpretează, după un ecran, la fiecare din instrumente.	2 <i>puncte</i> - copiii depistează toate timbrurile. 1 <i>punct</i> - copiii confundă timbrurile instrumentelor înrudite (metalofon-xilofon). 0 <i>puncte</i> - copiii confundă toate sau majoritatea timbrurilor.
Auzul melodic	Cîntul	Copiii reproduc linia melodică/melodia auzită (ascendentă, descendentă, în mișcare ondulatorie).	2 <i>puncte</i> - copiii repetă melodia întocmai. 1 <i>punct</i> - copiii repetă melodia cu abateri neesențiale. 0 <i>puncte</i> - copiii repetă anumite sunete lipsite de un sens melodico-ritmic.
Auzul modal/tonal și armonic	Audiție	Atenției copiilor sînt propuse două fragmente muzicale, dintre care: <i>primul</i> constituie o melodie cu acompaniament armonic greșit; <i>al doilea</i> se caracterizează prin prezența disonanțelor dintre melodie și acompaniament.	2 <i>puncte</i> - copiii depistează greșelile din ambele cazuri. 1 <i>punct</i> - copiii depistează greșelile melodice și armonice selectiv. 0 <i>puncte</i> - copiii nu observă erorile melodice și armonice.

Simțul ritmului muzical	Realizarea exercițiilor ritmice	Copiii trebuie să reproducă ritmul pieselor muzicale audiate prin bătăi din palme sau cu ajutorul instrumentelor de percuție (tobiță, clopoțel).	2 puncte - copiii reproduc corect ritmul muzical întocmai și în stil artistic. 1 punct - copiii reproduc ritmul cu unele inexactități. 0 puncte - copiii reproduc doar metrul.
-------------------------	---------------------------------	--	--

Conținutul compartimentului "rezultatele posibile" relevă cele mai răspândite variante de manifestare a variabilelor testate și oferă o anumită libertate în tratarea *nivelurilor dotării*, determinate de scorurile respective.

Remarcăm că strategia dată a fost validată în condițiile reale ale procesului educațional pe un eșantion de 250 de copii, cu scopul de a-i instrui în mod diferențiat, conform nivelului de dezvoltare a aptitudinilor muzicale, în activitățile de creație muzical-artistică. Instruirea experimentală ulterioară în acest

eșantion a avut drept rezultat succesul copiilor în activitățile menționate și avansarea nivelului de dezvoltare a aptitudinilor muzicale, fapt care permite a judeca despre eficiența strategiei de testare a potențialului muzical al copiilor. Trebuie să semnalăm, de asemenea, că pentru o cercetare experimentală veridică și multidimensională a dotării/supradotării este necesar a corela rezultatele testării *aptitudinilor/competențelor muzicale speciale* ale copiilor cu rezultatele diagnosticului capacităților *generale*.

Referințe:

1. Выготский, Л., *Педагогическая психология*. Под ред. В. Давыдова. Москва: Педагогика, 1991.
2. Stănescu, M.-L., *Instruirea diferențiată a elevilor supradotați*. Iași: Polirom, 2002.
3. Теплов, Б. *Избранные труды: в 2-х томах*, том 1. Москва: Педагогика, 1985.
4. Jigău, M., *Copiii supradotați*. București: S. A. Știință și Tehnică, 1994.
5. Zisulescu, Șt., *Aptitudini și talente*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1971.

3 iunie, 2006

Recenzent: **Margareta Tetelea**,
doctor în pedagogie,
conferențiar universitar